

I

LA CITA A LA PICA DE LA FONT

[Vet aquí que un nan que vivia a la cort va convèncer el rei Marc que la reina Isolda s'entenia amb Tristany i el va induir a enfilar-se dalt de l'arbre que cobria la font on els sospitosos s'havien citat.]

Quan Isolda s'acosta al seu amic, escolteu com se li avança:

— Senyor Tristany, pel Déu del cel, ¿em voleu tant de mal que em feu venir en una hora com aquesta? — Fa veure que plora—. Pel Déu que va fer l'aire i el mar, no m'ho torneu a demanar mai més! Us ben dic, Tristany, que no hi vindria de cap de les maneres. El rei es pensa, senyor Tristany, que us estimo amb un amor deshonest. Que Déu empari la meva lleialtat i que em caigui un llamp del cel si algú altre ha gaudit mai del meu cos fora d'aquell que em va posseir quan era donzella. En aquest regne hi ha uns traïdors que, encara que hagueu lluitat per ells i hagueu mort el Morholt, li fan creure — això és el que sembla — que ens lliga un

amor culpable. Vós, senyor, no el teniu pas, aquest desig; ni jo! Per Déu omnipotent, no m'agrada gens deixar-me festejar: sempre acaba en deshonor. Preferiria que em cremessin i que el vent s'endugués les meves cendres abans d'estimar, mentre visqui, un home que no sigui el meu marit. Ai Déu! I ell no se'm creu! Ho puc ben dir: era al capdamunt i he caigut a baix de tot!

»Senyor, Salomó diu una gran veritat: no rep cap recompensa qui allibera un lladre de la presó. Quan patíeu tant per la ferida que us vau fer lluitant amb el meu oncle, jo us vaig curar. Per ma fe, ves quina sorpresa que sigueu amic meu! I aquells han anat a dir al rei que m'estimeu amb un amor culpable! Es pensen que dient això es guanyen el paradís. No la veuran pas mai, la faç de Déu.

»Tristany, eviteu de convocar-me mai més per cap motiu; no gosaria pas de tornar-hi a acudir. Ja fa massa estona que soc aquí, us ho confesso. Si el rei ho sabés em faria a bocins, seria terrible; estic segura que moriria. Tristany, el rei no se n'adona, però és per causa d'ell que us estimo. És perquè sou parent seu que us tinc afecte. De joveneta vaig prendre nota que la meva mare apreciava molt els parents del meu pare. Em deia que una esposa no pot estimar el seu marit si no estima també els seus parents. I és cert, senyor, deia una gran veritat. Senyor, és per ell que us he estimat tant, vet aquí com he perdut el seu amor!

—Prou que ho veig. Ara ell pensa, com els seus barons, coses de nosaltres que no són veritat.

—¿Què dieu, senyor Tristany? El meu marit, el rei, és un home molt assenyat. Mai no se li hauria ocorregut d'imaginar que nosaltres tinguéssim mals pensaments. Però a un home se'l pot desencaminar, fer-li deixar el bé i decantar-lo cap al mal; Tristany, això és el que li ha passat al meu senyor. I ara marxo, que ja m'he entretingut massa.

—Senyora, pietat, per l'amor de Déu! Us he convocat i ara sou aquí. Escolteu el meu prec. Us tinc en tanta consideració!

En sentir parlar la seva amiga, Tristany s'havia adonat que ella estava al cas de la situació. Dona gràcies a Déu: sap que d'aquesta se'n sortiran.

—Ah! Isolda, filla de rei, senyora noble i cortesa! D'ençà que em van prohibir d'entrar a la cambra reial, moltes vegades he intentat de veure-us de bona fe per poder parlar amb vós. Senyora, us demano pietat, recordeu-vos d'aquest pobre desventurat que sofreix penes i treballs. Em dol tant que el rei hagi pensat mal de vós i de mi que penso que em moriré. Senyora, tant de bo que el rei no se'ls hagués cregut, els mentiders que em volen allunyar d'ell.

»Els falsos traïdors de Cornualla estan tots contents i fan barrila. Ara m'adono —és el que sembla— que no volen que el rei tingui a prop seu un home del seu llinatge. El seu casament m'ha fet molt de mal. Déu meu, ¿per què és tan poc raonable el rei? Abans em deixaria penjar pel coll d'un arbre que ser el vostre amant un sol instant de la meva vida. Ni tan sols no em permet

de justificar-me! M'odia pel que li diuen aquests traïdors i fa molt mal fet de creure-se'ls. L'han enganyat i ell no se n'adona. Quan va venir el Morholt, es van quedar tots muts i callats: ni un sol de tots plegats va ser capaç de prendre les armes. Jo vaig veure que el meu oncle estava perdut, que preferia morir que continuar vivint i vaig lluitar per mantenir el seu honor: vaig derrotar el Morholt.

»El meu oncle estimat no s'hauria de creure el que els aduldors li diuen de mi. Estic profundament dolgut. ¿És que es pensa que això no li farà mal? No hi ha dubte que n'hi farà! Per Déu, per santa Maria, senyora, porteu-li aquest missatge de part meva: que faci encendre una foguera ben gran i jo em ficaré al damunt de les brases. Si se'm crema un sol pèl dels parracs que porti a sobre, que el foc em consumeixi tot sencer. Sé del cert que ningú de la cort no voldrà lluitar contra meu.¹ Senyora, em dirigeixo a la vostra gran magnanimitat, ¿és que no teniu pietat? Senyora, feu-me aquesta mercè, feu que el meu amic em torni a estimar. Quan vaig arribar per mar en aquest regne, ell va esdevenir el meu senyor, vull que ho torni a ser.

1. Com que en un combat judicial per dirimir la veracitat de les acusacions d'adulteri Tristany guanyaria, era legítim sostenir la innocència dels inculpats. Això justifica que Isolda afirmi al començament que no la lliga un amor culpable amb Tristany. Per a Bérout, l'afirmació té base legal.

—Per ma fe, senyor —respon Isolda—, aneu molt equivocac quan em demaneu que parli de vós amb ell per fer-lo entrar en raó i deixar de banda el seu enuig. No vull morir encara, ni perdre'm per sempre. Ell sospita de vós i de mi, ¿i preteneu que li parli bé de vós? Si ho intentés, seria una temeritat. Per ma fe, Tristany, no ho faré de cap manera, ni vós ni ningú no m'ho pot demanar.

»Estic tota sola en aquest país i ell us ha prohibit d'entrar a la cambra per causa meva: si em sentís pledejar a favor vostre, em prendria per ximple. Per ma fe que no li diré ni paraula, però sí que us diré una cosa i vull que us quedi ben clar. Per Déu, si ell, amic meu, us volgués perdonar la seva malvolença i el seu enuig, n'estaria molt contenta i feliç. Però si el rei tingués notícia d'aquesta nostra trobada, estic convençuda, senyor Tristany, que moriria, no tindria escapatòria.

»Me'n vaig, però no podré dormir. Tinc molta por que no ens hagi vist algú quan veníem. Si li arribés al rei tan sols un mot del que està passant aquí, em faria cremar a la foguera. No me n'hauria de sorprendre! Tremolo tota, estic molt espantada. Marxo, tinc massa por; fa massa estona que soc aquí.

Isolda se'n va, ell la crida:

—Senyora, pel Déu que es va encarnar en una verge per salvar la humanitat, per caritat, aconselleu-me. Ja veig que no goseu quedar-vos més estona però, fora de vós, no tinc ningú a qui adreçar-me. Sé que el rei m'odia: ha confiscat tot el que era meu. Feu que m'ho torni

i me n'aniré a l'exili, no em quedaré aquí. Tots sabem que tinc molta anomenada per totes les terres on vulgui anar; no hi ha cap cort on el senyor no em donés acollida si m'hi presentava. Si el rei no em vol tornar les meves pertinences, juro pels meus cabells rossos que no haurà passat un any que es penedirà d'haver pensat mal de mi com ho està fent i fins voldrà donar un munt d'or tan alt com ell per fer-se enrere. No us menteixo amb aquestes paraules meves. Isolda, per Déu, feu-me cas. Intercediu per mi davant del meu senyor.

—Per Déu, Tristany, em sorprèn molt que em demaneu una cosa com aquesta. Em voleu mal, aquesta requesta no és lleial. Prou que coneixeu les sospites del rei, siguin veritat o cosa de criatures. Per Déu, el Senyor gloriós que va fer el cel, la terra i tots nosaltres, si diguéis al rei només un mot de tornar-vos el que us ha requisat, la mentida sobre nosaltres quedaria provada. La veritat és que no tinc prou atreviment, i no ho dic per malvolença, que ho dic de bona fe.

Amb aquestes paraules Isolda se'n va i Tristany, que l'acomiaada plorós, es repenja a la pica de marbre fosc i —crec que va anar així— es lamenta tot sol dient:

—Ah! Déu meu, per sant Ebrulf² beneït, no em pensava pas que ho perdria tot, ni que hauria de marxar com un desheretat! No em podré endur ni armes ni cavall, ni cap company llevat de Governal. Ah!

2. Sant venerat al segle XII a Normandia i també a Anglaterra.

Déu, d'un home pobre se'n fa ben poc cabal! Quan seré en terra forastera, si sento que els cavallers parlen d'anar a la guerra no gosaré dir ni paraula: als pobres no se'ls permet obrir la boca. Caldrà que m'encomani a la fortuna, que de danys i perjudicis ja me n'ha fets un munt. Oncle estimat, que poc que em coneixia qui us ha fet pensar mal de la vostra muller; mai no he desitjat una cosa tan innoble. Que poc que entenia les meves intencions!

El rei, que era dalt de l'arbre, va seguir tota l'entrevista i va escoltar el que s'hi deia. Li va entrar al cor una pena tan gran que no es va poder estar de plorar per res del món. Se sentia molt afligit i odiava a mort el nan de Tintagel.

— Ai de mi! — diu el rei — ara sí que veig que el nan m'ha ben enganyat. M'ha fet pujar dalt d'aquest arbre, no m'hauria pogut fer una ofensa més grollera. M'ha fet creure una mentida del meu nebot: el faré penjar. Ha fet que la ira em domini i detesti la meva dona. Me l'he cregut i he estat un ximple. S'ha guanyat una bona paga. Si em cau a les mans, el faré morir cremat. Li faré fer una fi pitjor que la que Constantí va infligir a Segocó,³ quan el va castrar perquè l'havia enxampat amb la muller. L'havia feta coronar a Roma i molts gentilhomes la servien. L'havia estimada i honorada, i tanmateix la va castigar; però després li recava.

3. Llegendà medieval: la muller de Constantí era l'amant d'un nan deforme.

Al cap d'una estona, Tristany marxa. El rei baixa de l'arbre. Es diu de tot cor que la seva dona és de fiar i que desconfia dels barons del regne perquè li han fet creure una cosa que sap del cert que no és veritat: ell mateix acaba de comprovar que és mentida. No parará fins que no castigui el nan amb l'espasa perquè no torni a dir falsedats. Mai més no sospitarà ni d'Isolda ni de Tristany, els deixarà ser a la cambra tant com vulguin.

—Ara sí que ho sé sense cap dubte. Si fos veritat allò que m'han dit, aquesta trobada no s'hauria acabat com ho he vist. Si s'haguessin estimat d'amor deshonest, aquí estaven a recer i s'haurien abraçat. En canvi, només he sentit planys i queixes. Veig que no tenen mal cor. ¿Com és que m'he empassat aquesta injúria? Em sap molt de greu i me'n penedeixo. És ben ximple qui dona crèdit a qualsevol sospita. Hauria d'haver comprovat la veritat d'aquests dos abans d'admetre acusacions falses. Aquest vespre es veien ben aclaparats. He après tant de la trobada que ja no tornaré a estar preocupat. De bon matí Tristany tindrà la recompensa que li dec i podrà entrar quan vulgui a la meva cambra. Ja no cal que marxi a l'exili demà mateix, com planejava.

Escolteu ara què fa l'espavilat del nan Froncí. Era a fora i mirava el cel. Va veure Orió i Lucífer. Coneixia el curs de les estrelles. Ho sabia tot dels set planetes i endevinava el que havia de passar. Quan un infant estava a punt de néixer, ja en coneixia tots els moments de la vida. El nan Froncí, ple de traïdoria, s'escarrassava

per fer tant de mal com podia a aquell que l'havia de matar. A les estrelles hi llegeix que hi ha hagut una entesa, es posa vermell i furiós de ràbia. Sap que el rei l'amenaça i no parerà fins que no sigui mort. Posa cara d'espant, es torna groc i marxa corrents cap a Gal·les. El rei vinga buscar el nan i no hi ha manera que el pugui trobar, està desolat.

Isolda entra a la seva cambra i Brangiana, la serventa fidel, la veu tota descolorida. S'adona que ha sabut coses que l'han feta patir, que per això ha canviat de color; està pàl·lida.

Isolda li diu:

— Estimada amiga, tinc bons motius d'estar trista i angoixada. Brangiana, no et vull pas mentir: no sé qui ens ha volgut trair, però el rei era dalt de l'arbre que hi ha prop de la pica de marbre. He pogut veure la seva ombra a l'aigua de la font i Déu ha volgut que jo fos la primera a parlar. No he dit ni un sol mot del que hi havia anat a buscar, t'ho juro, només planys molt sentits i gemecs ben forts. Renyava Tristany perquè m'havia fet venir i ell mentrestant em demanava que el reconciliés amb el meu senyor, que estava molt equivocament pensant mal d'ell i de mi. Jo li deia que era una bogeria haver-me fet venir, que mai més no hi tornaria a anar i que al rei no li repetiria cap ni un dels seus precés. No sé pas què més li he dit. De queixes, n'hi ha hagudes moltes. En cap moment el rei no s'ha adonat de la meva angúnia ni dels meus sentiments. M'he salvat del mal pas.

Brangiana, quan la sent, es posa contenta:

—Isolda, senyora, Déu, que mai no menteix, ens ha fet un gran favor alliberant-vos del perill de la trobada furtiva i fent que el rei no sentís res que el fes sospitar. Déu és un pare que sempre té cura que no prenguin mal els que són bons i lleials; us ha fet un gran miracle.

Tristany havia contat tot el que havia passat al seu mestre, l'escuder Governal; en sentir-ho, va donar gràcies a Déu perquè, en aquella trobada, no havia fet res amb la seva amiga.

El nan s'ha fet fonedís i el rei no el pot castigar. Per Déu, quina mala sort per a Tristany! El rei entra a la cambra i Isolda, tota espantada, quan el veu, li diu:

—Senyor, per Déu, ¿d'on veniu? ¿Què us passa que aneu tot sol?

—Reina, és amb tu amb qui vull parlar, t'he de demanar una cosa. No m'amaguis la veritat, que ho vull saber tot.

—Senyor, mai de la vida no us he mentit. Que em mori ara mateix si no us dic tota la veritat. No us mentiré ni en un sol mot.

—Senyora, ¿has vist el meu nebot?

—Senyor, us ho confessaré tot. No us ho voldreu creure, però us ho contaré sense amagar res. L'he vist i li he parlat, al vostre nebot; ha estat a sota d'un pi. Feu-me matar, rei, si voleu. L'he ben vist. És molt greu que l'hagi vist perquè vós us penseu que jo estimo Tristany amb engany, com una bagassa. Em sap

tan de greu que tant se me'n dona si em feu fer el salt de qui mor. Senyor, pietat per aquest cop! Us he dit la veritat i vós no em voleu creure. Veig que escolteu paraules falses i vanes, però la meva bona fe em salvarà. Tristany, el vostre nebot, va venir a sota del pi que creix allà fora al jardí i em va demanar que l'anés a trobar.

»Ell no em va requerir d'amors i a mi em pertocava d'honorar-lo: no el podia pas menystenir. És per ell que soc la vostra reina. Us ben asseguro que, si no fos pels impostors que diuen el que mai no serà, li hauria fet molt més bona acollida. Jo us considero el meu amo i senyor i ell és el vostre nebot, com tothom sap. És per vós que me l'estimo. Però els espies, els aduldors que el volen fer fora de la cort, us fan creure aquesta mentida. Tristany se'n va a l'exili. Que Déu els faci pagar aquesta vergonya!

»Ahir al vespre vaig parlar amb el vostre nebot. Es lamenta com un home acorralat, senyor, vol que us faci reconciliar. Li vaig dir que se n'anés, que mai més no concertés cap altra entrevista, que no hi tornaria a acudir i que no us en diria res. Senyor, no us he mentit, no hi ha res més a dir. Mateu-me, si voleu, però serà injust. Tristany se'n va per culpa d'aquest malentès. Sé que passarà a l'altra banda del mar. Em va insinuar que li pagués l'estada, però jo no li vull pagar res, ni vull parlar-hi mai més.

»Senyor, us he dit tota la veritat sense amagar res. Si menteixo, feu que em tallin el cap. Prou que sabeu,

senyor, que hauria pagat els seus deutes sense vacillar si n'hagués tingut l'atreviment. Però a la bossa no li vaig posar ni quatre besants, i tot a causa dels difamadors que us envolten. Marxa com un pobre, que Déu el protegeixi! És una gran injustícia que el feu fora. No l'acolliran en cap país si Déu no l'empara com un amic.

El rei sabia que deia la veritat perquè havia sentit tota la conversa entre ells dos. L'abraça i la besa cent vegades. Ella plora i ell li diu que estigui tranquil·la, que mai més no tornarà a desconfiar per molt que els aduldors la difamin. Que malparlin tant com vulguin! Els bens de Tristany tornen a ser seus, les seves pertinences tornen a les seves mans. No es creurà mai més els cornuallesos.

El rei explica a la reina que Froncí, el nan traïdor, li havia revelat la trobada furtiva i que l'havia fet enfilar dalt del pi perquè aquell vespre els pogués enxampar junts.

— Senyor, ¿vos éreu dalt del pi?

— Sí senyora, per sant Martí! No es va dir ni una sola cosa, ni petita ni gran, que jo no la sentís. Quan Tristany va esmentar el terrible combat que va fer per mi, vaig sentir-me tan malament que va anar de poc que no caigués de l'arbre. I quan vaig sentir que parlàveu del mal que patia quan era sol al mar i del verí del drac que vós li va curar, quan us vaig sentir parlar dels grans favors que li heu fet, i quan us va suggerir que li paguéssiu l'estada a palau, vaig sentir molta

pena. Ni li vau voler pagar els deutes⁴ i no us vau abraçar. Dalt de l'arbre vaig sentir pietat per vosaltres, la compassió em va fer somriure, el cor se'm va omplir de tendresa.

—Senyor, tot això és molt reconfortant. Ara sabeu que l'oportunitat era propícia i que, si m'hagués estimat d'amor culpable, us n'hauríeu adonat. Per ma fe, en cap moment no vau veure que se m'acostés, ni que m'abracés, ni que em besés. Queda ben clar que el seu amor no és de mala mena. Senyor, si no ens haguéssiu vist, no us ho hauríeu cregut.

—Per Déu, no m'ho hauria cregut pas, no. Brangiana, que Déu et beneixi, ves a buscar el meu nebot i, si et diu alguna cosa, o que no vol venir per causa teva, li dius que jo li mano que vingui.

Brangiana respon:

—Senyor, Tristany m'odia i Déu sap que és per un malentès. Va dient que, com que he provocat la desavinença amb vós, em vol matar de totes totes. Tanmateix hi aniré i, com que m'hi envieu vós, no em farà cap mal. Senyor, us ho prego, feu que ens reconciliem tots dos quan sigui aquí.

Vet aquí el que diu la mentidera! Es comporta com una gran farsant i s'inventa expressament històries sobre un fals enuig de Tristany.

4. Com que Tristany havia denunciat la confiscació dels seus béns, implícitament demanava el suport econòmic de la reina.

—Rei, vaig a buscar-lo —diu Brangiana—, feu que tornem a ser amics, que serà bona cosa.

El rei respon:

—M'hi aplicaré. Ves-hi de seguida i porta'l aquí.

Isolda i el rei somriuen tots dos. Brangiana surt ràpid per la porta.

Tristany era a tocar de la paret i havia sentit parlar el rei. Agafa Brangiana pels braços, l'estreny i dona gràcies a Déu de poder tornar a estar amb Isolda al seu gust. Brangiana informa Tristany:

—Senyor, allà dins de casa seva el rei ha parlat molt de vós i de la vostra amiga estimada. Us perdona el greuge i ara odia els que us volen mal. M'ha manat que us vingui a buscar i jo li he dit que esteu furiós en contra meu. Feu-vos pregar, feu veure que no us ve de grat ser amic meu i, si el rei parla bé de mi, poseu mala cara.

Tristany l'abraça i la besa. Està content de poder tornar a viure com abans. Se'n van cap a la cambra de parets pintades on són el rei i Isolda. Tristany entra a la cambra.

—Nebot —fa el rei—, vine aquí. Perdona el greuge que tens amb Brangiana, que jo et perdonaré el meu.

—Oncle, senyor meu estimat, escolteu-me. Us excuseu molt de pressa d'unes acusacions tan greus que em fan plorar el cor dins del ventre. Són una traïció i una ofensa molt gran. Per mi seria la condemna i, per ella, un ultratge. Mai no hem tingut mals pensaments. Déu ho sap! Us ben dic que qui us ha fet creure aquest disbarat és algú que us vol mal. Procureu de prendre

millors consellers un altre cop. No tingueu malvolença contra la reina ni contra mi, que soc del vostre llinatge.

—No ho faré pas, nebot estimat, per ma fe!

El rei i Tristany s'han reconciliat. El rei li ha donat permís d'entrar a la seva cambra. Que n'està, de content! Tristany entra i surt de la cambra. El rei no se'n preocupa gens ni mica.

Ah Déu! ¿Qui podria mantenir secret un amor durant un any o dos sense que es descobrís? I és que l'amor no es pot amagar. Sovint l'un dels dos fa un signe a l'altre, sovint tots dos es diuen coses, d'amagat o davant de la gent. No hi ha manera d'estar tranquils: les trobades furtives s'han de planejar bé!